

Культура оформлення видання

“СВІТ” ТВОРИТЬ КНИГУ В ПРОСТОРІ Й ЧАСІ

Якою має бути книга сьогодні? Чим вона привабить (і чи привабить) читачів? Що потрібно зробити для того, щоб “бути” не тільки сьогодні, завтра, післязавтра, а на роки?

Ці питання, на наш погляд, зацікавлять не тільки фахівців, а й людей, які шанують книгу, захоплюються нею.

Відомий львівський художник-“книжник” розпочав розмову, до якої ми запрошуємо всіх Вас, дорогі читачі.

Державне спеціалізоване видавництво “Світ” — унікальне видавництво, з організованим видавничим процесом, котрий відповідає нормам творення книги як твору мистецтва і впливає на розвиток, світогляд і свідомість людини.

Давно відомо, що видавнича справа с одним з найприбутковіших видів діяльності і завжди була слітарною діяльністю, яка вимагала і вимагає специальних знань, внутрішньої культури людини.

Сьогодні, в наш нелегкий час, для українського книгодавництва питання мистецтва книги — актуальні та необхідні як для збереження духовних цінностей, так і для збереження творчого потенціалу редакторів, художників, поліграфістів.

Поява великої кількості приватних видавництв, комп’ютеризація (з наслідками здешевлення), прагнення до надприбутків зробило книгу низькоякісним товаром, користування яким для пересічного споживача дуже скідливе і для формування духовності, і для його здоров’я. Я маю на увазі елементарне недотримування нормативів, гігієни читання, відсутність яких впливає на зорове і психогігієнічне сприйняття — створює психологічний дискомфорт. Ширше розуміння книги розкриває великі можливості в її структурно-композиційній організації. Отже, книга як предмет (тривимірний) перебуває в просторі, а як носій інформації (четвертий вимір) — в часі. Часова послідовність розміщення елементів зображеного ряду зумовлює рух і відтворює образ книги в сприйнятті читачем.

Художник пізнає і відтворює форму на основі часової послідовності її сприйняття, створюючи цілісність образу в поєднанні неодночасного й одночасного. Художньо-технічне оформлення книги — суть її композиційної організації — полягає в побудові ритмічно-часової послідовності. Не просте розміщення картинок, шрифтів, а створення зображенального ряду, здатність якого передавати плинність часу забезпечує найбільший візуальний вплив на користувача. Цей процес полягає в образній переробці розуміння змісту твору та його втілення в конкретному матеріалі. Тому ланцюжок: автор — редактор — художник — поліграфіст — є життєвою необхідністю видавництва. Тільки їх спільна праця здатна створити цілісність образу книги, це своєрідна композиція, де всі елементи, як форми природи, зазнають взаємовпливів, перебуваючи в русі, і втрачають самостійність. Здебільшого поступаються окремим заради цілого.

Композиція — структура — конструкція — це логічний взаємозв’язок, тривимірність котрого підпорядкована часовому розвитку. Композиція — побудова видання, зумовлена його змістом, характером, призначенням. Саме вона визначає сприйняття твору, оскільки є важливим організуючим елементом художньої форми, який надає твору єдності та цілісності, підпорядковує його компоненти і один одному, і загальному. Сприйняття книги як твору мистецтва залежить від виразності композиції. Бідність змісту відчувається в її “розмитості” чи бапальності. Композиція розв’язує проблеми побудови простору книги і його розвитку в часі.

Структура являє собою сукупність стійких зв’язків об’єкта, які забезпечують його цілісність і тотожність самому собі, тобто збереження основних властивостей за різних зовнішніх та внутрішніх змін.

Конструкція — будова, взаємне розміщення частин, склад будь-якої споруди, механізму, включаючи і видання.

Розуміння структури важливе для організації книги, до неї входять компоненти й елементи композиції, для неї характерна єдність зв’язків та закону формоутворення.

Вдалим прикладом вищесказаного є книга з серії “Молодий “Світ” України” “Злочинці з паралельного світу” Г.Малик (художник Сергій Храпов), випущена видавництвом “Світ” у 2001 році. Художник зумів організувати елементи композиції таким чином, що вони змінюються, збільшуються, зменшуються, але структурно залишаються незмінними. Вони підпорядковані загальному характеру зв’язків між елементами, загальному принципу форматування. Структури об’єднані в єдине композиційне ціле, де місці конструктивні зв’язки випливають з єдності функцій. Текст та ілюстрації вирішенні спокійно, без акцентів. Книга видалася достатньо сучасною, і це велика удача художника. Гortaючи сторінку за сторінкою, читач отримує естетичне, візуальне задоволення. Спокійно спілкується з автором, а ілюстративний ряд легко допомагає візуальній уяві, він не заважає — його участь подібна толерантному співрозмовнику.

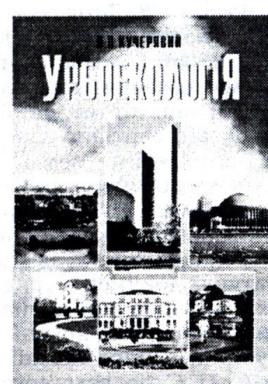
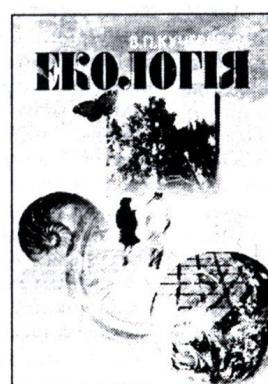
Серія книг “Молодий “Світ” України” продовжує свою життя, і є надія, що перші паростки розцвітуть і знайдуть свою продовження.

Книга — результат колективної праці, складного творчого процесу, регламентованого організаційними й технологічними умовами. Книги видавництва створюють його образний портрет — портрет за почерком як за важливим фактором для реклами і маркетингу. Зовнішнє оформлення, візуальне сприйняття працює в загальній низці книг на прилавках книгарень.

Тому типізація, серійність, класифікація — необхідні фактори. Їх поєднання можливе тільки тоді, коли різноманітність зовнішнього оформлення кожного видання підпорядковане внутрішній структурі серії, де кожне нове видання, доповнюючи попереднє, створює ансамбль книг “Світу”, його школу, включаючи випадковість вдалого або нездалого оформлення, приваблює авторів передати своє “дитя” для випуску в світ.

Адже кожен із нас мріє віддати свою дитину багатому, професійному наставникові. Типізацію і серійність видань неможливо спеціально придумати, іх “штучність” буде очевидна. Вони народжуються в процесі самого книготворення і підпорядкованості правилам групування предметів за подібністю, сенсом і формою. Ці правила уніфіковані і належать до композиційної організації всіх видів мистецтва. Їх основна суть стосується факторів, що примушують розглядати деякі частини цілого (в цьому випадку — окрім видання в серії) і стверджують, що чим більша частина будь-якої моделі, яка сприймається зором, за певними якостями одна до одної, тим сильніше вони будуть сприйматися, ніж розміщені разом. Предмети групуються за розміщенням, формою, кольором, смысловими зв’язками. У зоровому сприйнятті згруповані книги будуть сприйматися як цілісна група, як серія.

У низці видань: В.П. Кучерявий “Екологія”, “Урбосекологія”, “Фітомеліорація” видавництва “Світ” простежується внутрішнє,

зорове народження серійного і типізованого ставлення до видання, принцип якого може бути вдало використаний в типах видань, класифікованих за темою. В оформленні немає примітивного відношення до типізації, серйоності. Я маю на увазі "збитий" прийом — це використання рамочки, шрифта однієї гарнітури для назв книги т.д. А використаний широкий діапазон інформативності, різноплановості об'єднано внутрішнім зв'язком і сенсом.

Державне спеціалізоване видавництво "Світ" має великий досвід в конструюванні і оформленні видань за період 55-річної діяльності.

Відпрацьована система праці: автор — редактор — художник. Сучасні технологічні засоби розширяють можливості операційної організації зображенального ряду в конструюванні і оформленні видань.

Специфіка видавництва, асортимент видань зобов'язують користуватися не тільки засобами і досягненнями мистецтва, а й інших наук — соціології, психології, економіки, теорії інформації, кібернетики та візуальних комунікацій.

Як підтвердження цьому книги відзначенні дипломами на різних конкурсах та виставках.

Так, книга — річ, але водночас і естетично-образне явище, де композиційна організація елементів згідно з конкретними умовами літературного твору дає композиційно-образний цілісний твір. Такий підхід звільняє художника від прикрашання, смаківщини, формалізму. Оформлення книги є частиною в загальному. Частина є загальнє — філософські категорії, які виражают відношення між сукупністю предметів та об'єктивним зв'язком, що їх об'єднує і сприяє появлі нових властивостей та закономірностей. В організації композиції книги як цілісного організму велике значення має художнє сприйняття предмету, простору, часу.

Необхідно звернути увагу на філософське осмислення терміна — сприйняття. Адже правильне його розуміння дає змогу закласти в оформленні книги той внутрішній сенс, який підсвідомо впливає на людину. В теперішній час ми є свідками такої ситуації, яка не тільки не сприяє розвитку мистецтва, а й, навпаки, породжує неправильне розуміння його. Наши ідеї і досвід мають тенденцію бути загальними, не глибокими, або, навпаки, глибокими, а не загальними. Ми заперечуємо дар розуміння речей, який дається нам нашими почуттями.

У результаті теоретичного осмислення процесу сприйняття відділилось від самого сприйняття і наша думка рухається в абстракції. Наши очі перетворилися у простий інструмент вимірю і вілінання. Звісно — недолік ідей, які можуть бути втілені в образах, а також невміння зрозуміти сенс того, що ми бачимо. Закономірно, що в цій ситуації відчуваємо себе розгубленими серед великої кількості видань, які необхідно аналізувати. Мистецтво — надзвичайно конкретна річ у світі, особливо мистецтво книги. І нема жодного виправдання тим, хто затуманює розум людей, котрі хочуть знати про цього якнайбільше.

Мистецтво книги ґрунтуються на глибокому осмисленні законів, особливостей сприйняття людиною навколоїнної дійсності, досвіду, накопичених людством у цій галузі.

Отже, сприйняття — це складний процес і його осмислення важливе для творення книги, створення її образу, реклами.

Процес сприйняття складається з трьох взаємопов'язаних елементів:

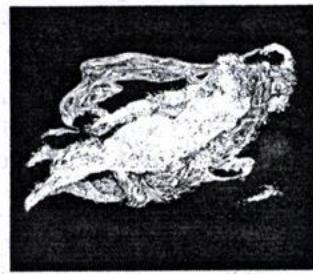
- 1) власне сприйняття;
- 2) осмислення, аналіз, оцінювання побаченого (прочитаного);
- 3) засвоєння та запам'ятовування побаченого (прочитаного).

Перший етап — початкове зіткнення глядача з твором, де завдання редактора, художнього редактора, художника — визначити симболову особливість видання, щоб привернути увагу

глядача, не дозволити йому пройти повз твір. Безумовно, це функція вдалого зовнішнього оформлення.

Другий етап — активний процес, коли глядач проникає у глибину твору. Саме тут важлива внутрішня конструкція видання, де логічність літературного редактування втілюється засобами художнього конструювання, створюючи просторово-образну виразність друкованого видання. Отже, важливо виробити підхід до структури видання як просторової динаміки всіх книжкових елементів, що відображають літературний текст, який завжди розвивається в часі. І тому постає необхідність проведення функціонального аналізу видання. Для проведення функціонального аналізу необхідно мати точне уявлення про функції (цілі) видання, критерії оцінки функціональності. Порівняно легко визначити їх, якщо мова йде про такі характеристики, як умови здорового сприйняття, зручність користування тощо. Набагато складніший процес, коли йдеться про засвоєння смислу прочитаного, естетичну дію книжкового мистецтва, ідеологічний ефект. Оперативний функціональний аналіз проводиться на стадії проектної пропозиції, яка надходить від літературної редакції.

Принципи і приклади функціонального аналізу видання спрямовані на його економічність. Тому бажання вирізнатися модними засобами оформлення не тільки не на користь зручності користувача, а навпаки — на витрачення матеріалів, що нерідко зустрічається в сучасній видавничій практиці.

Згадаймо слова Яна Чихольда: "Тільки безсумнівно необхідні поліпшення мали би сенс". Справжні, дійсні експерименти — розвідки; вони тільки засоби в пошуках істини, ланцюжок доказів, але самі по собі — ще не мистецтво. Безкінечна кількість снергій витрачається надарма, адже кожен уявляє, що йому необхідно полегшити все з самого початку на власний страх і ризик, замість того, щоб спочатку ґрунтовно повчитися! Той, хто не бажає бути учнем, ніколи не досягне майстерності!

Художник книги зобов'язаний керуватися законами краси. Хоч деколи можна почути, що в книзі, окрім технічний, не обов'язкова краса як така, що прочитати книгу можна і без неї.

На мою думку, це може бути позиція людини, котра не має уявлення про те, як виявляється краса у книзі. Чи це краса опра-ви, ілюстрацій чи шрифта, чи пропорцій сторінки до полоси набору. Або все разом!

Тому великий досвід мистецтва книги засвідчує, що людина, заробляючи на "хліб насущний", витрачала — попри все — багато сил на "красу", адже людство створило мистецтво, і воно належить людині.

Автор — редактор — художник створюють в своїй уяві "портрет" майбутнього читача. І якщо цей процес є вдалим, він колективно вплине на якість видання, його життєздатність.

Сьогодні можна сказати, що у видавництві "Світ" збережена школа творення книги, яка має свої труднощі, успіхи, невдачі. Це — живий організм, від народження якого до зрілості триває розвиток у просторі та часі. Підтвердження цьому — контрасти видавничої справи в Україні, коли з'являються низькопробні видання зі "сліпою" редакцією та некоректним художньо-технічним оформленням, на яке витрачаються величезні кошти на тлі злиденної життя людей. Але час "хаосу" мине — це вже неодноразово переживало людство.

Вражуюча живучість мистецтва, окрім книги, надає творчої наснаги колективу для реалізації і досвіду, і професіоналізму.

Сергій Іванов